

FÓRUM

NÉHÁNY GONDOLAT A TALÁLmányBITORLÁSRÓL

A találmánybitorlás mint önálló jogintézmény az 1969. évi II. törvényben jelent meg először, és az 1996. január 1-jén hatályba lépett 1995. évi XXXIII. tv. kis módosításokkal hatályában fenntartotta.

Ez az írás a találmánybitorlás törvénybe iktatásához vezető utat vizsgálja, és több, mint negyven év tapasztalatai alapján a jogintézmény hatását elemezve néhány gondolattal hozzá kíván járulni egy hatékonyabb megoldás kidolgozásához.

A szabályozás célja és tárgya

A találmányok egy részére, amelyek bizonyos előfeltételeknek megfeleltek, eleinte privilégiumot adtak. Ott, ahol társadalmi érdek, például az iparosodás, a növekvő verseny ezt szükségessé tette, kialakultak azok a jogintézmények, amelyekkel a társadalmi érdekeknek megfelelően ösztönözni kívánták a szellemi alkotások létrejöttét. Így került sor arra, hogy a korábbi privilégiumok eltörlésével egy időben az első és igazi feltaláló részére találmányának előállítására adott privilégiumot fenntartották, és ebből fejlődött ki a szabadalom (*patent letters*) jogintézménye. A szabadalom a tőkés fejlődést szolgálta különösen akkor, amikor a XVIII. század végén az amerikai és a francia törvények lehetővé tették, hogy a feltaláló a szabadalmával kapcsolatos jogokat más részére átadhassa. Ezzel vált lehetővé, hogy a tőkeszegény feltalálókat a kialakuló nagyipar háttérbe szorítsa, és a találmányokat olcsón megszerezve a találmány hasznának zömét kisajátítsa.

A szerzői vitáknak van olyan területe, ahol a szerzőség kérdése nemcsak megállapítható, hanem az igazságot jól megközelíthetően szankcionálható is, a szabadalmazható találmányok köre, de csak abban az esetben, ha a találmányt jogosulatlanul elsajátító (a következőkben: sértő) a megszerzett ismeretek segítségével szabadalmi bejelentést tesz. Ilyenkor elegendő annak bizonyítása, hogy a sértő közvetlenül vagy közvetve az eredeti szerzőtől (a következőkben: sértett) milyen ismeretek birtokába jutott. Kézenfekvő a szankció is: a szabadalmi bejelentésnek vagy a szabadalomnak legalább arra a részére, amely tőle származik, jogosultként a sértett tarthat igényt, továbbá kérheti keletkezett kárának megtérítését is. A szerzői vitáknak e területét nevezi a hatályos szabadalmi törvény találmánybitorlásnak.

A találmánybitorlás megállapításának előfeltétele, hogy a sértett korábban nem tett szabadalmi bejelentést, illetve nem szerzett szabadalmat a tőle származó megoldásra. Ebben az esetben ugyanis a sértő már nem kaphatott, illetve nem kaphat szabadalmat, mert ugyanarra a megoldásra két szabadalom nem adható.

Ennek megfelelően találmánybitorlás esete akkor forog fenn, ha a sértett ismerteti egy általa kidolgozott új műszaki megoldást a sértővel, amelyre

1. a sértett nem tesz szabadalmi bejelentést, de a sértő a közlést követően igen, vagy
2. a sértett szabadalmi bejelentést tesz, de a sértő ugyanarra előbb tesz bejelentést, vagy
3. a sértett szabadalmi bejelentést tesz, azonban azon túlmenő ismereteket közöl a sértővel, és a sértő ezt jelenti be.

Ezzel szemben nem találmánybitorlás, ha

- I. a sértő sem tesz bejelentést, hanem hasznosítja a sértettől közvetlenül vagy közvetve szerzett ismereteket (szellemi alkotásra vonatkozó szerzőségi vita a polgári jog szabályai szerint);
- II. a sértett találmányi bejelentést tesz, és utána ismerteti a sértővel a találmányát (a sértő mint későbbi bejelentő nem kaphat szabadalmat, és hasznosítás esetén szabadalombitortlást követ el);
- III. a sértett találmányi bejelentést tesz, és ismerteti a sértővel a találmányát, majd a sértő – későbbi elsőbbséggel – szabadalmaztatásra alkalmas továbbfejlesztett megoldást jelent be (a sértő elhatárolt szabadalmat kaphat, és vita afelett lehet, hogy a sértett társfeltaláló-e valamilyen mértékben).

Attól függően, hogy a sértő szabadalmi bejelentése még az engedélyezési eljárás fázisában van, vagy már az eljárás befejezésével szabadalmat kapott, a találmánybitorlási perben két egymástól eltérő tényállás lehetséges. Ha a vita tárgyát képező találmány még nem kapott szabadalmat, akkor a tényállás lényegében nem különbözik a feltalálók közötti szerzőségi perekétől. A szabadalomról a találmánybitorlási per jogerős befejezése után az MSZH dönt. Engedélyezett szabadalom esetén viszont nem végződhet a per függő helyzettel, a bíróság döntése végleges.

A találmánybitorlás előzményei a magyar szabadalmi törvényekben

A következőkben azt vizsgáljuk meg, hogyan szabályozták a magyar törvények, azaz

- az 1895. évi XXXVII. tv. (Szt1),
- az 1969. évi II. tv. (Szt2) és
- az 1995. évi XXXIII. tv. (Szt3)

a ma találmánybitorlásnak nevezett tényállást és szankcióit.

Az Szt1 az 1891. évi német szabadalmi törvény rendszerét követve a német törvényben jogosulatlan elsajátításnak (*widerrechtliche Entnahme*) nevezett esetet is hasonlóan szabályozta. A vita tárgyát képező bejelentés közzététele után két hónapon belül fel lehetett szólalni, és ha a szabadalmi bejelentést ennek nyomán visszavonták vagy elutasították, a sértett a határozat kézhezvételétől számított 30 napon belül a korábbi bejelentés elsőbbsé-

gét igénybe véve tehetett bejelentést.¹ A felszólalásra nyitva álló határidő elmulasztása esetén a szabadalom engedélyezése után megsemmisítési keresetet nyújthatott be,² amelynek eredményessége esetén azonban a szabadalom a sértett részére is elveszett. Ezt az utat csak akkor választotta a sértett, ha nem kívánt szabadalmat szerezni. Ha viszont igényt tartott az engedélyezett szabadalomra, polgári per útján kérhette az átruházást, valamint kárának megtérítését.

Kétségtelen, hogy a polgári jogi alapelveknek megfelelően minden jogos igény jogi úton való követelhetőségének valamilyen határt kell szabni. Ezt célozza az elévülés intézménye. A szabadalmi törvények kommentátorai azonban hamarosan észrevették, hogy az 5. § szerinti jogosulatlan elsajátítás esetében, amelyet Hoff György találmánybitorlásnak nevez,³ az eredeti feltaláló joga a szabadalom visszaszerzésére túl gyorsan évül el. Arról nem is beszélve, hogy a gyakorlati esetek többségében a sértett joga nem terjed ki a sértő szabadalmának egészére, mert a sértő továbbfejlesztéseire a sértettnek már nem lehet igénye. Ez azt jelenti, hogy ha a felszólalás során a sértő bejelentése korlátozásra kerül, akkor a sértett a rendelkezésre álló 30 napon belül csak a megmaradt részre kérhet szabadalmat, és a korlátozás rendkívül nehéz a bővítő értelmű igénypont fogalmazásának reális veszélye miatt.

Különösen akkor jelenthet ez nagy hátrányt a sértettre nézve, ha átruházást kér, mert azt nem a szabadalmi bíróságnál, hanem polgári bíróságnál (illetékes kir. törvényszék mint kereskedelmi bíróság)⁴ kell igényelnie. Már eleve lehetetlen az *in integrum restitutio* (az előző állapot visszaállítása), mert a nyilvánosságra hozatalt nem lehet meg nem történtté tenni, az igénypontok terjedelmének esetleges helytelen meghatározásán bővítő értelemben változtatni. Az ebből eredő kár nem határozható meg. Hoff György szerint a részleges átruházás a szabadalom jogi egysége miatt nem képzelhető el. (A szerző álláspontja szerint a sértő korlátozott igénypontjainak ismeretében – általában – az eredeti terjedelmet meg nem haladóan megfogalmazhatók a sértett találmányi részére kiterjedő igénypontok, amelyeket a felszólalási eljárás után nyújthatott be. Ennek elbírálására azonban „az illetékes kir. törvényszéknek” nem volt hatásköre, de nem is volt rá alkalmas.)

Már Hoff is felvetette, hogy nem lehet megtagadni a sértettnek azt a jogát, hogy a szabadalom közös névre való átírását követelhesse. Megemlíti ugyan, hogy Kohler szerint a fel-

¹ 5. § A szabadalom a feltalálót vagy jogutódját illeti meg.

Oly találmányra, melynek lényege másnak leírásából, rajzaiból, mintáiból, készülékeiből, szerkezeteiből vagy alkalmazott eljárásából van véve, a feltalálónak vagy jogutódának beleegyezése nélkül szabadalom nem engedélyezhető, ha a feltaláló vagy jogutóda a szabadalom ellen felszólalt.

Ha a felszólalás folytán a bejelentés visszavonatot vagy visszautasított, a felszólaló, ha az értesítéstől számított 30 napon belül a kérdéses találmányt bejelenti, követelheti, hogy bejelentésének elsőbbsége az előbbeni bejelentés napjától számíttassék.

² 21. § A szabadalom megsemmisítendő és ehhez képest úgy tekintendő, mintha meg sem adatott volna:

... 2. ha nem a valóságos feltalálónak vagy jogutódjának adatott (5. §);

³ Hoff György: Szabadalmi jog. Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó, 1939.

⁴ L. Hoff: i. m. (3), p. 140. (Szt1. 59. §).

találók együttműködésére vonatkozó kifejezett vagy hallgatólagos megállapodás hiányában közös találmányról nem lehet szó, azonban ezt csak elméleti ellenvetésnek tartja, és közös szabadalom létrehozását az adott viszonyok között gazdasági szempontból véli kívánatosnak.⁵ Erre később még visszatérünk.

A sértett hátrányos helyzetét a lehetőségek határain belül a bíróságok is igyekeztek figyelembe venni, és még olyan, nem túl jelentős javításokra való igényét is elismerték, amelyekre korábban a sértett maga nem is gondolt.⁶

Tény, hogy a törvényhozókat foglalkoztatta a nem kielégítő szabályozás revíziója, és a lehetséges változtatások megfontolását az új szabadalmi törvény előkészítése is szükségessé tette. Erre azonban már nem került sor, mert közbejött a háború, majd az Szt1-et módosító, 1949-ben hozott törvényerejű rendelet ezekkel a problémákkal nem foglalkozott.

Az Szt1-et 1970. január 1-jével felváltó Szt2 érdekes és a nyugat-európai reformtörekvésektől teljesen eltérő szabályozást vezetett be. Eltörölte a jogosulatlan elsajátítás miatti felszólalás és megsemmisítés lehetőségét (bár a felszólalás intézményét a többi korábbi tényállás vonatkozásában még fenntartotta), bevezette helyette a találmánybitorlást, és az átruházási igény érvényesítéséhez hasonlóan azt is bíróság elé utalta.⁷

A 25. §-hoz fűzött miniszteri indoklás szerint a találmánybitorlásról szóló rendelkezés „mind a találmányra vonatkozó szerzőségi jog, mind a szabadalmi igény védelmére egyaránt felhasználható”. A korábbi törvény „részletező felsorolásával szemben a javaslat a találmánybitorlás általánosabb megfogalmazását adja, és találmánybitorlás miatt felszólalási, illetve megsemmisítési lehetőséget nem ad. A sértett vagy jogutódja csak átruházási igényt érvényesíthet, s a per eredményéhez képest a bíróság a szabadalmi bejelentést vagy a szabadalmat egészben vagy részben átruházhatja.”

A találmánybitorlásnak büntetőjogi következményei is lehetnek. A Btk. 306. §-a⁸ alapján a szellemi alkotások, ezen belül a találmányok saját alkotásként való feltüntetése szabadságvesztéssel büntethető.⁹

Nem tudunk róla, hogy a Btk.-nak ezt a paragrafusát mikor, hogyan, milyen tényállás mellett alkalmazták, és mindazok, akik valamilyen módon a feltalálók között feltüntetésre

⁵ L. Hoff: i. m. (3), p. 140.

⁶ L. Hoff: i. m. (3), p. 140.

⁷ Szt2. 25. § Amennyiben a szabadalmi bejelentésnek vagy a szabadalomnak a tárgyát jogosulatlanul másnak a találmányából vették át, a sértett vagy jogutódja követelheti a szabadalmi bejelentésnek vagy a szabadalomnak egészben vagy részben történő átruházását.

66. §(1) A ... bitorlás miatt indított perek a Budapesti Fővárosi Bíróság hatáskörébe és kizárólagos illetékessége alá tartoznak.

(4) Az (1) bekezdésben nem említett, szabadalommal kapcsolatos minden más jogvitás ügyben a megyei (fővárosi) bíróság, illetve a gazdasági döntőbizottság az általános szabályok szerint jár el.

⁸ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény.

⁹ 306. § Aki

a) más szellemi alkotását, találmányát, ... sajátjaként tünteti fel, és ezzel a jogosultnak kárt okoz,

b) három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

kerültek, de semmilyen szellemi tevékenységet nem fejtek ki a találmány létrejötte érdekében (a feltaláló felettesei, hasznosító stb., tehát legfeljebb közreműködők), e paragrafus alapján felelőségre vonásra kerültek volna. Persze ha az ilyen szabadalmat végül is hasznosítják, kérdés, hogy a jogosultnak a személyiségi jogai megsértésén kívül milyen kárt okoztak. Ilyenkor a jogosult is kap valamit a feltalálói díjból, míg ha a vezetőt, hasznosítót „nem veszi be”, nincs hasznosítás, és nincs a jogosultnak sem bevétele. Ez azonban a büntetőjog törvényalkotójának a problémája, mert ez a jogszabály egyáltalán nem gyakorol érezhető hatást a feltalálók kiszolgáltatottságának enyhítésére.

Az Szt3 kisebb eltérésekkel fenntartotta az Szt2 szerinti szabályozást.¹⁰ A bírósági hatáskorról rendelkező 104. §-a lényegében megegyezik az Szt2 66. §-ával.

A törvény miniszteri indoklása szerint: „A találmány- és szabadalombitorlás szabályozásában nem hoz a javaslat számottevő tételes újdonságokat. A törvényjavaslat – hasonlóan a hatályos joghoz – a bitorlás két formájáról szól. A találmánybitorlás lényegében a találmányi gondolat ’eltulajdonítása’, az erre vonatkozó személyhez fűződő és vagyoni jogok jogtalan elsajátítása. A szabadalombitorlás pedig a szabadalmi oltalomból folyó kizárólagos hasznosítási jog megsértése.

A találmánybitorlást illetően a jogkövetkezmény pontosabb megfogalmazása és a sértett kártérítési igényének kifejezett említése jelent változást a hatályos joghoz képest.”

Mielőtt az Szt2 és az Szt3 szerinti szabályozás elméleti problematikáját, illetve annak gyakorlati hatásait vizsgálnánk, vessünk egy pillantást a jogosulatlan elsajátítás jogintézményének továbbfejlesztését célzó német szabályozásra, továbbá arra, hogy az Európai Szabadalmi Egyezmény (EPC) és Végrehajtási szabályzata hogyan szabályozza a jogosulatlan általi bejelentés következményeit.

A hatályban lévő német szabadalmi törvény az elnevezést (jogosulatlan elsajátítás), valamint az azzal kapcsolatos alanyi jogi rendelkezéseket gyakorlatilag változatlan formában tartotta fenn. Az eljárásjogi rendelkezések azonban változtak. Miután megszűnt a közzététel utáni, azaz az engedélyezés előtti felszólalás lehetősége, ennek pótlására lehetővé tették az engedélyezés kihirdetése után három hónapon belüli felszólalást.¹¹ Ez alatt az idő alatt szólalhat fel a sértett, és kérheti a szabadalom visszavonását, valamint jogosult a visszavonástól számított egy hónapon belül a találmányt saját nevében bejelenteni, és a szabadalom engedélyezését a visszavont szabadalom elsőbbségével kérni. A felszólalási idő letelte után a szabadalmi törvény alapján csak megsemmisítést lehet kérni, azonban ez kizárja az átruházást.

¹⁰ Szt3 34. § Ha a szabadalmi bejelentésnek vagy a szabadalomnak a tárgyát jogosulatlanul másnak a találmányából vették át, a sértett vagy jogutódja követelheti annak megállapítását, hogy a szabadalom egészben vagy részben őt illeti meg, valamint kártérítést követelhet a polgári jogi felelőség szabályai szerint.

¹¹ Patentesetz vom 16. Dezember 1980, §59.

Meg kell jegyezni, hogy a német joggyakorlatban is igen ritka ennek a jogintézménynek az alkalmazása, egy jogesetgyűjtemény¹² pl. a vizsgált 19 év alatt összesen egy jogesetet említ. A bíróság azonban nem tudott dönteni, mert az alperes a felperesnél látott megoldás időpontja előtt már adott át rajzot saját elgondolásairól a felperesnek, és lehet, hogy mégis ő a feltaláló.

Az EPC szerint az Európai Szabadalmi Hivatal feladata nem terjed ki a szerzőségi vitákra. Ha a jogosultság tekintetében valahol szerzőségi keresetet nyújtanak be, és a keresetet benyújtó a hivatalnál ezt bejelenti, kérésére az eljárást fel kell függeszteni.¹³ Ha jogerős ítélet állapítja meg a jogosulatlan bejelentést, akkor a bíróság által megjelölt jogosult az egyezmény 61. cikkében foglaltak szerint rendelkezhet a bejelentés további sorsáról¹⁴ az ítélet jogerőre emelkedésétől számított három hónapon belül.¹⁵ Ha európai szabadalmi bejelentésről van szó, a jogosulatlan általi bejelentés esetében az eljárás meglehetősen bonyolult. A vita szerzőségi része az egyes tagállamok polgári joga alapján kerül elbírálásra, és addig az európai szabadalmi bejelentési eljárás felfüggesztésre kerül. További problémát jelent, hogy a szerzőség kérdésében a jogerős ítélet nem terjed ki automatikusan mindegyik megjelölt országra.¹⁶ A két eljárás szétválasztása az egyébként sem rövid átfutási időt jelentősen meghosszabbíthatja.

„Jogosulatlan elsajátítás” vagy „találmánybitorlás”

Mi indokolta 1969-ben a „jogosulatlan elsajátítás” kiemelését a megsemmisítés törvényi tényállásai közül, és „találmánybitorlás” elnevezéssel az V. fejezetbe, a szabadalom bitorlás és a nemleges megállapítás mellé való elhelyezését?

Bitorlásnak (*usurpatio*) nevezik – eredeti értelmezésben – *a másét illető jog önhatalmú, illetéktelen és ezért jogtalan gyakorlását*.¹⁷ A szabadalmi jogban a *szabadalom bitorlás* tényállása szerint csak a *megszerzett jog* alkalmas a bitorlás megállapítására, viszont teljesen közbűnség, hogy jóhiszemű volt-e vagy rosszhiszemű. Kétségtelen, hogy mivel az Szt. szerint a bejelentés joga a feltalálót vagy jogutódját illeti, ha a feltalálótól szerzett információk felhasználásával olyan személy tesz szabadalmi bejelentést, akit törvény erre nem hatalmaz fel,

¹² *Gerhard Liedl*: Patentrechtsprechung (Nichtigkeitsklagen 1951–1970), München, 1972.

¹³ 319/2007 (XII. 5.) Korm. rendelet az Európai Szabadalmi Egyezmény 2000-ben felülvizsgált szövegéhez kapcsolódó Végrehajtási Szabályzatról. 14. szabály.

¹⁴ 2007. évi CXXX. törvény az Európai Szabadalmi Egyezmény 2000-ben felülvizsgált szövegének kihirdetéséről: 61. cikk (1) Ha jogerős határozat azt állapítja meg, hogy az európai szabadalomra az igényjogosult más személy, mint a bejelentő, e személy a Végrehajtási Szabályzattal összhangban *a*) a bejelentést sajátjaként kezelve gyakorolhatja a bejelentéshez fűződő jogokat, *b*) ugyanazon találmány tekintetében új európai szabadalmi bejelentést nyújthat be, vagy *c*) kérheti az európai szabadalmi bejelentés elutasítását.

¹⁵ 319/2007.(XII. 5.) Korm. rendelet 16. szabály (1) bek.

¹⁶ 319/2007.(XII. 5.) Korm. rendelet 16. szabály (1) bek.

¹⁷ Pallas Nagylexikon III. kötet, 1893. p. 332.

illetve erre a jogot a feltalálótól nem szerezte meg, a *bejelentési jogot bitorolja*. A jogosulatlan elsajátításnak ez az esete tehát bitorlásnak tekinthető, azonban helyesebb lenne a „*bejelentési jog bitorlása*” elnevezés. A találmánybitorlás kifejezés inkább szerzőségi fogalomnak tekinthető.

A jogosulatlan elsajátítás az Szt1 szerint azonban nem kizárólag más találmányának, azaz szellemi termékének jogosulatlan szabadalmi bejelentésére terjed ki. Hasonló szankciót alkalmaztak akkor is, ha a feltaláló saját maga jelentette be a találmányát szabadalmaztatás céljából, de ehhez az Szt1 6. §-a alapján mint alkalmazottnak nem volt joga.

„6. § Állami vagy magánalkalmazásban álló személyek részére az alkalmazást adó állam vagy a magánvállalat felszólalása esetében megtagadandó a szabadalom engedélyezése, ha a bejelentőnek alkalmazásából vagy hivatalos állásából folyó teendője volt, vagy szerződése kötelezte arra, hogy szakértelmét olyan gyártási eljárások vagy ipari termékek feltalálására használja fel, mint a minőre a szabadalmat kéri.

Ily esetekben az állam, illetve a magánvállalat jogosítva van a szabadalmat a bejelentés visszavonásáról vagy elutasításáról vett értesítéstől 30 napon belül az első bejelentéstől számítandó elsőbbséggel a maga részére igénybe venni.”

Annak ellenére tehát, hogy a feltaláló a saját szellemi termékét jelentette be szabadalmaztatásra, azaz „találmánybitorlás” nem történt, mégis a bejelentés felől csak másnak volt joga rendelkezni, ezért a feltaláló nem volt jogosult a saját találmányának bejelentésére. Ez az eset tehát kizárólag a „bejelentési jog bitorlása”, és a jogosulatlan eltulajdonításnak csak egy feltétele van: a bejelentés.

Amint említettük, a találmánybitorlás szót Hoff György használta a jogosulatlan elsajátítás magyarázatára. Ennek nyomán vagy más indíték hatására az Szt2 előkészítése során úgy találták, hogy a találmánybitorlás és a szabadalombitorlás egymással rokon fogalmak, amelyek szabályozása is hasonló módon történhet. Ez a megközelítés azonban az előbbi fejtegetések tükrében kérdéses. Hoff György nyomatékosan felhívta a figyelmet: „Mi a következőkben *'találmánybitorlás'*-nak fogjuk nevezni (a jogosulatlan elsajátítást – a szerző) – előre is megjegyezvén, hogy *ez a fogalom semmiféle rokonságban nem áll a 'szadalalombitorlás' ... fogalmával.*”¹⁸ Azt kell tehát vizsgálni, hogy az új szabályozás mennyiben könnyítette meg a vitás kérdések rendezését.

A találmány szerzősége tehát, ha szabadalmi bejelentés nincs, a szabadalmi jog szabályai szerint nem bírálható el, csak a szerzői jog szabályainak alkalmazásával. A szerzői jogi viták elbírálása nálunk is és mindenütt a bíróságok hatáskörébe tartozik. Az Szt2 25. §-a és ezzel lényegében hasonló módon a hatályos Szt3 34. §-a olyan határesetre vonatkozik, ahol szerzői jogi és szabadalmi jogi kérdésben is dönteni kell. Lényegében tehát a törvényi tényállás két részből áll:

¹⁸ L. Hoff: i. m. (3), p. 132.

a) egy szerzői jogi vita eldöntéséből: a bejelentett találmány megilleti-e, illetve milyen mértékben illeti meg a sértettet, és ha ez eldőlt, akkor

b) egy szabadalomjogi vita eldöntéséből, amely a bejelentési jog megsértése, tehát bitorlás miatt keletkezett: a bejelentési jog, illetve a szabadalom teljes egészében vagy csak részben illeti meg a sértettet.

Az a) pont elbírálása a jelenlegi jogrendszerekben általában bírósági hatáskörbe tartozik. Ha a találmány nem illeti meg teljes egészében a sértettet, a találmányi részek meghatározása után a százalékos megosztás műszaki ismereteket igényel, és ebben a bíróság csak műszaki szakértő bevonásával tud dönteni. Ez jelentősen megnöveli a költségeket és az átfutási időt. Célszerű lenne annak átgondolása, hogy *a műszaki jellegű szerzői jogi viták eldöntését nem kellene-e egy más, speciális fórumrendszerben végezni.*

Az eljárás b) pont szerinti része mindaddig nem jelent problémát, amíg egyértelműen bizonyítható, hogy a sértett a teljes bejelentésre, illetve szabadalomra jogosult. Ha viszont a sértő is jogosult lehet, akkor már problémák merülnek fel, mert a bíróság csak a szerzőségi arány tekintetében dönthet, de nem oszthatja meg a bejelentést, illetve a szabadalmat, erre az MSZH-nak van hatásköre. Ha például a szabadalom megosztása mellett dönthetne, akkor az egyik vagy mindkét rész az MSZH érdemi vizsgálatát megkerülve esetleg mint önmagában oltalomra nem alkalmas megoldás kerülne oltalom alá. Ha a szerzőség kérdésében meghozott döntés után át kellene tenni az ügyet az MSZH-hoz, az rendkívül hosszúra nyújtaná az eljárást, és akadályozná a cél, a szabadalomra való jogosultság tekintetében az eredeti állapot visszaállításának minél előbbi elérését.

A mai gyakorlatban szerzői vita ürügyén a bíróság lényegileg műszaki kérdésekben dönt első fokon, azaz ezzel átveszi a szabadalmi hatóságok hatáskörét.

A két háború között, 1949-ig, az OTH létrehozásáig ezt úgy oldották meg, hogy a Szabadalmi Hivatal Szabadalmi Bírósággá alakították át, amelynek volt azonban egy hivatali része: a bejelentési osztály. Ennek ellenére több vonatkozásban a rendes bíróságok hatásköre is megmaradt úgy, hogy a bíróságoknak több esetben műszaki kérdésekben is felül kellett vizsgálniuk az MSZB döntését. 1949 után a szabadalmi törvény módosításai az Szt2 hatálybalépéséig a jogosulatlan elsajátításra vonatkozó rendelkezéseket fenntartották, és így a szerzői jogi elemeket felmutató jogintézmény elbírálása az OTH-nál maradt. Nyilván ezt az „anomáliát” akarta a jogalkotó megszüntetni, és azért döntött úgy, hogy a jogosulatlan elsajátítás megállapítása szerzői jogi kérdés, ezt is bírósági úton kell rendezni.

A feltalálók személyének, illetve szerzőségi arányának megváltoztatására irányuló perek döntő többsége formai eljárás, és gyakorlatilag nem más, mint a felek – általában már a per megindítása előtt megszületett – egyezségének perbeli megerősítése. Rendszerint arról van szó, hogy az alapmegoldás kerül bejelentésre, de a gyártmány kifejlesztése során további részmegoldások is születnek, vagy kiderül, hogy egy lényegtelenebbnek tartott rész jelenti a találmány lényegét, és az addig lényegnek tartott megoldás csupán kiviteli példa. Ilyenkor

lehetséges, hogy mások hozták létre a további rész megoldásokat, illetve a súlypont megváltozása befolyásolja a feltalálók között korábban meghatározott arányt.

Az MSZH nem jogosult a már bejelentett feltaláláson kívül más feltalálók megnevezését, továbbá a feltalálók közti arány megváltoztatását elfogadni. A bíróság nem tudja vizsgálni, hogy X miért 20%-os feltalálója az adott találmánynak, illetve Y részesedése, amely eddig 30% volt, miért lett 20%. Ha netán szakértőket kérnének fel, azok sem tudnának objektív indokokat találni. Az ilyen „szerzőségi perek” legfeljebb a bíróság statisztikájának javítására alkalmasak, de nem szolgálják az igazi célt. Sőt, megkockáztathatjuk azt a kijelentést is, hogy volt olyan eset, amikor a hatalommal való visszaéléssel kicsikart új arányok bíróság előtti megerősítése nem volt más, mint az igazi feltalálók kiszolgáltatottságának bírósági ítélettel történő alátámasztása.

Más a helyzet akkor, ha a felek között valódi vita van, mert ilyenkor valamelyik fél javára dönteni kell. Ha a vita szabadalmi bejelentéssel vagy szabadalommal körülhatárolt szellemi termék szerzősége körül folyik, már probléma van, mert rendszerint nem bizonyítható, hogy ki mivel járult hozzá a szellemi termék létrejöttéhez. A szakértők ahányan vannak, annyiféle megoldást javasolnának. A bíróság, még ha iparjogvédelmi szakbíróság is (ne felejtjük el, a szerzőségi perekre megyei bírósági hatáskör van, és a Fővárosi Bíróságnak nincs kizárólagos illetékessége), szakértők nélkül nem tud dönteni. Ha a szellemi alkotások szerzőségének kérdésében valaki egyáltalán állást tud foglalni, az csak az MSZH-nak az adott témakörben járatos elbíráló munkatársa, illetve a tanács lehet. Ezért – *a szerző álláspontja szerint – a szabadalommal kapcsolatos szerzőségi viták eldöntését az MSZH-ra kellene bízni, míg ott, ahol egyetértés van a szerzőségi arányok változtatásán, az MSZH-nál egyszerű bejelentéssel elintézhetővé kell tenni.* Ennek a technikai lebonyolítása során természetesen figyelembe kell venni, hogy ez milyen módon lehetséges, például szükséges-e a szabadalmi bíróság visszaállítása.

Ha tehát az elv érvényesülne, hogy minden műszaki kérdésben csak szakhatóságnak, illetve a rendes bíróságtól külön szakbíróságnak kell dönteni, akkor lenne lehetőség arra, hogy megfelelő szabályozással a jogosulatlan elsajátítás elbírálása optimális szabályozással megnyugtató döntéssel végződjön.

Találmánybitorlással kapcsolatos joggyakorlat

A találmánybitorlási ügyek körüli zavarra jellemző, hogy több mint húsz évvel az Szt2 hatálybalépése után olyan ügy került a bíróság elé, amelyben nem volt vita arról, hogy az alperes ismerte a felperes szabadalmi bejelentését, amelyre a felperes a keresetét alapozta, és amelyre az alperessel való közlés után szabadalmat kapott. Az alperes ezután tett szabadalmi bejelentést ugyanabban a tárgykörben, és az alperes megoldására is engedélyeztek szabadalmat. Két érvényes szabadalom közül a későbbi csak akkor kaphatott oltalmat, ha a korábbihoz képest eltérő és önmagában szabadalomképes megoldást tartalmaz, másrészt

nincs mit átruházni, legfeljebb a későbbi szabadalmat lehet korlátozni, ha a felperes szabadalmán túlmenően lenne olyan megoldás, amit az alperes bizonyíthatóan a felperestől vett át. A kereset alapján azonban ilyen megoldás nem volt, és ezért a vita eldöntésére a „találmánybitorlási per” nem alkalmas. A jogerős másodfokú ítélet ezt nem vette figyelembe, hanem azért rendelt el új eljárást, mert a keresetet a szolgálati szabadalom jogosultja ellen nyújtották be, és a szabadalmi okiratban feltalálóként feltüntetett személyek perben állása nem volt mellőzhető.

A Bírósági Határozatokban megjelent, a találmánybitorlás érdemi részével kapcsolatos jogesetek száma nem túl nagy. Ezek közül kettőre térünk ki, ezek a Bábel és a Szőlősjától. Az előbbire azért, mert bár jelentős érdekek forogtak kockán, azért nem vezetett eredményre, mert a felperes nem tudta igazolni azt az állítását, hogy az alperes közvetve, az ő bejelentéséből szerzett tudomást a találmányáról, és ezután jelentette volna be szabadalmaztatásra. A perek zöme ilyen módon zárult.

A Szőlősjától tanulságos jogeset, bár amit a Bírósági Határozatok erről mint jogesetet¹⁹ közölt, az ügynek csak az első része.

Az elsőfokú bíróság a gordiuszi csomót azzal akarta elvágni, hogy két újdonságrontó nyomtatványra hivatkozva úgy döntött, hogy bár az alperes a jellemzők közül egyeseket a felperes megoldásából vett át, a felperes megoldása (amelyre az alperes szabadalmat kapott) nem tekinthető találmánynak. A felperes fellebbezésében arra hivatkozott, hogy ha az alperes által a tőle átvett megoldás találmány marad, akkor nem illetheti meg a szabadalmi jogosultság az alperest.

A Legfelsőbb Bíróság azzal helyezte hatályon kívül az első fokú ítéletet, hogy azon a címen *nem lehet egy találmánybitorlási keresetet elutasítani, hogy nem lett volna a bitorolt szabadalom megadható*, és a vizsgálatot le kell folytatni. Ezzel a Legfelsőbb Bíróság egyértelműen leszögezte, hogy a törvényi tényállás nem alkalmas kiterjesztő értelmezésre és ezzel olyan törvényi tényállások vizsgálatára, amelyekre vonatkozólag az OTH-nak, illetve ma már az MSZH-nak van hatásköre.

A Legfelsőbb Bíróság az elsőfokú bíróságot új eljárás lefolytatására kötelezte, de ez már a Bírósági Határozatokban nem került közlésre. Az elsőfokú bíróság megállapította, hogy az alperes szabadalmának egy részét a felperestől vette át, és ezért annak 50%-ban feltalálója.²⁰ Fellebbezés következtében az ügy újra a Legfelsőbb Bírósághoz került, amely helybenhagyta az elsőfokú bíróság döntését, azonban tévesnek minősítette a rendelkező résznek azt a kitételét, hogy a felperes 50%-ban feltalálóját. A Legfelsőbb Bíróság szerint az ítélet valójában azt jelenti, hogy a szabadalom érvényben maradt, de két jogosulttal: a korábbi 100%-os

¹⁹ BH 1978. 279.

²⁰ Fővárosi Bíróság 3.P. 27 179/1979/5 sz. ítélete (1980.01.02.).

jogosultsággal rendelkező alperes részaránya 50%-ra csökkent, és a másik 50%-ot a bíróság a felperesnek ítélte.²¹

A Legfelsőbb Bíróság „Szőlősajtoló-ügyben” hozott ítéletének indoklásában a következőket állapította meg:

„1. Az elsőfokú bíróság a bizonyítás anyagát helyesen értékelte. A tanúvallomások, a helyszíni szemle és a szakértői vélemény adatai összefüggésükben kétségtelenül bizonyítják, hogy az alperes szabadalmi bejelentése előtt megismerte a felperes szabadalmi megoldását, erről beszéltek, és az alperes kifejezetten abból a célból ment el a felperes lakására, hogy a készüléket ott megnézzze. ...

2. A bizonyítás anyaga, a szakértő véleménye alapján kétségtelen, hogy az alperes a szabadalom tárgyának egyes igénypont szerinti jellemzőit a felperes megoldásából vette át. Nevezetesen:

a) öntvény helyett mindkét megoldásnál függőleges oszlopokból és keresztgerendákból készített keret alkotja a készülék vázát, amelyhez csatlakozik a nyomólap és a sajtótányér;

b) elsődleges nyomószervként mindkettő folyadéknymósos emelőt alkalmaz.

Nem lehet lényeges eltérésnek tekinteni a sajtótányér különböző alakját. Nem lehet figyelembe venni, hogy a felperesnél a váz össze van hegesztve, az alperes pedig oldható kötést alkalmaz. A szabadalmi igénypont az oldható kötést csak célszerű kialakításnak tekinti, tehát a találmány anélkül is megvalósul. Nem lehet a bitorlás megvalósításának eldöntésénél tekintettel lenni arra sem, hogy az alperes teremtette meg a megfelelő méretezés kialakításával az ipari kivitelezés lehetőségét. A méretezést, a kivitelezési módot a szabadalom nem védi, erre vonatkozó igényponti jellemzők nincsenek. Gyakorlatilag a szakértő szerint mindkét megoldás alkalmazható. Lényeges eltérés, hogy az alperes önállóan – a felperestől függetlenül – alkalmazott másodlagos nyomószervként rugalmas alakváltozásra képes energiatároló elemet (ún. laprugót).²²

A Legfelsőbb Bíróság néhány kérdésben felülbírált az elsőfokú bíróság megállapításait. Az elsőfokú bíróság ugyanis az alperes tevékenységénél értékelte azt is, hogy „jelentősen csökkentette a szerkezet önsúlyát, szilárdságtanilag méretezett tartókat használt, oldhatóvá tette a keretet, ezzel a házilagos kivitelezést ipari szintre emelte.”

Miután csupán az ítélet indoklása áll rendelkezésre, a szűkszavú tényállásból csupán azt lehet megállapítani, hogy a felülbírálat valószínűleg jogos a méretezéssel kapcsolatos intézkedések vonatkozásában, az oldható keret kérdése azonban már nem ilyen egyértelmű. Az ugyanis, hogy a sértő a keretet célszerűen oldhatónak jelölte meg, nem jelenti azt, hogy a *csak oldható* keretre vonatkozó megoldásra ne lenne jogosult. Ha igaz az, hogy az oldható kötésnek az adott esetben előnyös hatás tulajdonítható az oldhatatlan kötéssel szemben,

²¹ Legfelsőbb Bíróság Pf.IV.20 420/1980/3 (1980.05.09.).

²² A Legfelsőbb Bíróság 19. lábjegyzetben idézett ítélete, p. 4–5.

akkor megosztást lehet végezni oly módon, hogy a javított, továbbfejlesztett jellemzőt tartalmazó megoldásra a sértő jogosult.

Ez a jogeset pontosan alátámasztja azokat a nézeteket, amelyek miatt az Szt2 szerinti szabályozás aggályosnak található. A bíróságok az MSZH előzetes állásfoglalásának hiányában nyilván műszaki szakértő igénybevételével úgy döntöttek műszaki kérdésekben, hogy a szakértő felülbírálására nem voltak alkalmasak. A szabadalmi jog egyik sarkalatos alapelve a találmányok egymástól való elhatárolása. Szabadalmat csak olyan megoldásra lehet engedélyezni, amely kellő mértékben el van határolva a közkincsnek számító technika állásától vagy mások jogaitól, továbbá a még nyilvánosságra nem került korábbi elsőbbségű szabadalmaktól.

Lényegében ez volna a helyes megoldás a csoportmunka eredményeként létrejött találmány esetében is. Ilyenkor a feltalálók egymás közt megegyeznek a százalékos felosztásban, azonban a legritkább esetben a valóságnak megfelelő objektív arányokban. „Bevesznek” olyat is, aki alkotó módon nem tett semmit sem hozzá, vagy az igazi feltaláló csak úgy remélhet hasznosítást, ha a főnökeinek és/vagy a reménybeli hasznosítóknak részvételt ajánl fel a bejelentésben. Ilyenkor a szabadalom megbonthatatlansága miatt kívülről nem lehet még a százalékos elosztásba sem beleszólni.

A szerző álláspontja szerint ha két vagy több feltaláló között vita támad a találmány szerzőségével kapcsolatban, első lépésben a védett vagy védeni kívánt találmányhoz való hozzájárulás tekintetében a szétválasztást mindenképpen meg kell kísérelni. Adott esetben a megismételt elsőfokú eljárásban ez meg is történt, azonban nem végezték el a szétválasztott műszaki megoldások értékelését, mert erre már nem volt hatáskörük. Ezt éppen ebben az ügyben állapította meg a Legfelsőbb Bíróság, amikor új eljárás lefolytatására utasította az elsőfokú bíróságot.

A szétválasztott műszaki megoldások esetén ugyanis a következőket kellett volna megállapítani.

a) Az a műszaki megoldás, amelyre a sértő jogosult, önmagában szabadalomképes-e, és ha igen, akkor a megtámadott szabadalmi bejelentést arra a megoldásra kell korlátozni.

b) Miután a találmánybitorlás nem adja meg azt a korábbi lehetőséget, hogy a sértett 30 napon belül döntsön az ő műszaki megoldásának sorsáról, a bíróságnak kellene döntenie, hogy a sértett műszaki megoldása is oltalomképes-e, és ha igen, akkor arra is szabadalmat engedélyezni.

c) Ha a szétválasztott műszaki megoldások közül csak az egyik rész szabadalomképes, akkor két megoldás javasolható:

c1) ha a felek nem tudnak megegyezni, a szabadalomképes műszaki megoldás feltalálója korlátozott szabadalmat kap;

c2) ha a felek megegyeznek, az eredeti bejelentés szabadalmi joga azt a felet illeti, akié az oltalomképes rész, és a bíróság megállapítja a felek közti feltalálói arányt, amely ebben az esetben nem egyenlő, hanem az oltalomképes részt feltalálói több, mint 50%.

A legrosszabb megoldás a bejelentői, illetve szabadalmi jogok százalékos megosztása. Ez még egymással jó kapcsolatban lévő társak között is súlyos konfliktusok forrása lehet. Kétségtelen, hogy az Szt2 fogalmazásában (a sértett vagy jogutódja követelheti a szabadalmi bejelentésnek vagy a szabadalomnak egészben vagy részben történő átruházását) erre van lehetőség, azonban nem rendelkezik arról, hogy részleges átruházás esetén hogyan lehet dönteni a fennmaradó részről. A bíróság ezt úgy értelmezte, hogy a szabadalom egységének megtartása mellett a fennmaradó rész a másik felet illeti. Az Szt3 már árnyaltabban fogalmaz (a sértett vagy jogutódja követelheti annak megállapítását, hogy a szabadalom egészben vagy részben őt illeti meg), csak a szabadalomra vonatkozólag tartalmaz határozott utasítást, szabadalmi bejelentés esetében szélesebb mozgásteret biztosít a bíróság számára.

A szabadalmi jogok százalékos megosztása főleg egymással nem túl jó viszonyban levő társak esetén eredményezhet rossz megoldást. Az ismertetett eset kapcsán erre több érvet is fel lehet hozni. Igaz, hogy a felperestől szerzett ismeretek segítettek hozzá az alperest azokhoz a jellemzőkhöz, amelyeket már az alperes alkotott, de erre a felperes mégsem jött rá. Ezért egyedül a felperes jogosult minden olyan megoldásra, amelyet ő talált fel, viszont egyedül az alperest illetik meg azok a megoldások, amelyekben olyan jellemzők vannak, amelyeket a felperes a bizonyítékok alapján még nem ismert, tehát az alperes szellemi termékéhez tartoznak. Százalékos megosztás csak valódi társfeltalálók között szükséges és lehetséges, akik együtt dolgozva, közösen, fokról-fokra, egymás gondolatainak kicserélésével hozzák létre a találmányt, tehát egyszerűen nem választható szét a találmány két olyan részre, amelyek közül az egyik rész csak az egyik, a másik rész csak a másik alkotó szellemi terméke. Az együttdolgozó társfeltalálók munkáját a találmány létrehozása során a cipzár behúzásához lehetne hasonlítani, ahol hol az egyik, hol a másik oldalról akad be egy fog az előzőbe, és hoz létre egyre növekvő stabil kapcsolatot. Ha ilyen együttműködés nincs, azaz a sértő a sértett találmányát vagy abból egyes részleteket átvéve hozta létre a saját megoldását, akkor van esély arra, hogy a szabadalmi jog említett alapelve szerint szét lehet és szét is kell választani a szabadalmakat.

Ha viszont a szétválasztás lenne a helyesebb, akkor felvetődik a kérdés, hogy ennek megállapítása a bíróság hatáskörébe tartozik-e? Vélhetőleg nem, mert ilyenkor vizsgálni kell, hogy a szétválasztott részek alkalmasak-e az oltalomra. Ez pedig egyértelműen az MSZH hatáskörébe tartozik. A bíróságnak azonban nincs módja áttenni az ügyet az MSZH-hoz, mert ez nem államigazgatási eljárásban hozott határozat, az MSZH határozatának megváltoztatására irányuló, nem peres ügy, hanem szabadalmi per. A bíróság tehát kényszerítve van arra, hogy a szabadalom megosztásától eltekintsen, és valamiféle százalékos megoldást keressen.

Visszatérve az ismertetett jogesetre, a Legfelsőbb Bíróság jogerős ítéletével az ügy találmánybitorlási része véget is ért. Nem ért véget azonban a per két részvevőjének kálváriája, akiket az ítélet a szabadalom közös fenntartására kényszerített. A felperes nyilván azon az állásponton volt, hogy a fenntartási díjak 50%-át kell csak fizetnie, hiszen a másik 50% után

az alperes élvezi a hasznot (ha egyáltalán hasznosított). Az alperes viszont nyilván elkeseredésében, vagy mert már nem állt érdekében, nem fizette a díjak ráeső részét. A szabadalom a fenntartási díj befizetésének elmulasztása miatt megszűnt.

A felperes ebbe nem nyugodott bele, és végül a Legfelsőbb Bíróság állapította meg, hogy a szabadalmastársak egymás közötti kötelezettségvállalása független a díjak befizetésétől, amelyekre nézve a kötelezettség egyetemleges.²³ Hiába kapta meg tehát a felperes a szabadalom 50%-át, végül az egész veszendőbe ment.

A feltalálók ilyen kényszerszártásítása tehát nem oldja meg a problémát, mert nem valószínű, hogy a társítást kézfogas követi a két feltaláló között. Az ember jogérzéke ugyanis azt sugallja, hogy ha csak 50%-ig tulajdonos valamiben, akkor csak a fenntartás 50%-át köteles fizetni. Sokszor már azért is veszni hagyják a szabadalmat, mert rengeteg munkával lehet csak az értékesítésig eljutni, és akkor a másik, aki semmit sem tett, csak élvezné a másik munkájának gyümölcsét.

Ez a per, illetve ezek a perek is mutatják, hogy egy vitás ügy igazságnak megfelelő eldöntésére irányuló társadalmi igény esetén egy egyébként megfelelő jogszabályi rendelkezés spekulatív megváltoztatása helytelen irányba orientálhat, mert igazságszolgáltatás helyett jogszolgáltatást eredményez. Ha az eljárással a kítűzött cél nem érhető el, az nemcsak a jogosultaknak okozhat súlyos károkat, hanem *megrendítheti az igazságszolgáltatásba vetett hitet* is. Ha ez az eljárás 1970 előtt, az Szt1 alapján zajlik le, lényegesen egyszerűbb, és az eredmény sokkal közelebb járhatott volna az igazsághoz.

A szerző véleménye szerint a szabadalmi törvény legközelebbi módosítása során célszerű lenne a jogosulatlan elsajátítás kérdésében meggondolni a hivatali eljárás visszaállítását, és – felszólalási lehetőség hiányában – speciális szabályozással a szabadalmi bejelentésekre is kiterjeszteni.

Gedeon Sándor
szabadalmi ügyvivő

²³ Lfb. Pkf.IV.20 263/1984/4.szám.